לא יחפור פרק שני בבא בתרא

כא.

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן. ותנ"ג דקול הבא ממתת אחריס לא מלי מחוי: **משום פקנא יהושע בן גמלא.** אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות (דף פא): **ולמדתם** [1]**אותם.** הרבה מדינות בפלך אחד והוא לשון אפרכיא"ל: **רב שמואל בר שילא.** מלמד תינוקות היה (לעיל דף ח:): **ואספי ליה.** האמילהו והסקהו תורה בעל כרחו כדור שנותנין (ג) עליו עול על לוחרו: **לא אתחייב אלא בערקתא דמסנא.** בלעוות של מעגלים כלומר מכה קלה שלא יוחק: **ליהוי לוותא לחבריה.** אינך זקוק לייסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא יבא עם החברים בלוותא ופופו לתת לב: **רופא.** מוהל: **אומן.** מקיח דם: **מעבכין עליו.** שמרבה עליהן קול נכנסין ויוצאין: **לסופר יהודי.** מלמד תינוקות: **בסופר מתא.** מלמד תינוקות העיר ומוציא מלמדים מתתיו והוא מורה את כולם איך יעבו ויש שם קול גדול: **מתקנא יהושע בן גמלא ואילך.** שיבנו מלמדי תינוקות בכל עיר: **לא אתטיגן ינוקא אתתא לאתתא.** לגמוד מיום ליום שמא יוחק בדרכים שהשטן מקטרג בשעת הסכנה שנאמר פן יקראנו אסון (בראשית מב) אלא יוכל לבוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות: **פיטורא.** גשר רחב וחבילו במגמות (דף לה.) תיטורא דתפילין מקום מושבם שדומה לגשר: **גמלא.** לוח קלה: **סך מקרי דרדקי.** מנין תינוקות הרבויין למלמד אחד: **ריש דוכנא.** שומע עם התינוקות מפי המלמד ואחר ומשגירו בפי התינוקות ואותו ריש דוכנא נוטל שכר: **ומסייעין ליה אתתא.** לשכור לו אותו ריש דוכנא: **דילמא אתי לאיתרשולי.** יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות ולא יירא שמא יסלקוהו: **כל שכן.** כשתשבוהו יתן לב להיות למד יפה שדוגא מקנאת תבירו שסלקוהו מפניו: **שיבייאנו בבני העיר: דגרים ולא דייק.** שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא יתתבשו: מאי

[1] **ולמדתם אותם ולמדתם אתם.** יש ספרים דלא גרסי ולמדתם אתם ודרים מדכתיב ולמדתם משמע (פ) מעצמכם: **כי** מציון **תצא** תורה. לפי שהיה רואה קדושה גדולה והבנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר לירא שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי לעמן תלמד לירא וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון לירא שמים ועוסק בתורה: **כבן** שש בבן שבע. כבן שש בגרא כבן שבע בכמוש: **בבציר** מבר שית **לא** תקבל. והא דתנן במסכת אבות (פ"ה מכ"ל) בן חמש שנים למקרא בגרא לגמרי כדאמר בבמוכות (דף נ. ושם) הלומד בנו פחות מבן שש רך אחריו ואינו מגיעו ואיכא דאמרי מבריו לבין אחריו ואין מגיעין אותו ותרוייהו אימתו הא בכמוש והא בגרא: **אחד** מבני מבני בו'. פי' רשב"ל דלא גרס מבו אלא אחר דלי גרס מבו מיקי לאחיי דשרי בחלר אחרת והיא דעשה אדם חנות בלד חנות של חבירו שרי (ו) לכל הפחות בחלר אחר ורבא נמי לא פליג עליה אלא דמוקי מתני' דשריא אף בחותה חלר והכא אחר אפילו בחלר אחרת אלא אחד מבני חלר גרס:

וגרדי. וא"ת ומאי שנא גרדי מבעל ריחים דתנן במתני' דאין יכול לחמות בידו ולומר אני יכול ליטן מקול הריחים ומקול הפטיש וי"ל דמתני' בעושה לעצמו והכא בגרדי העושה לאחרים דאיכא נכנסין ויוצאין ות"ת הא אמרי' בסמוך הא בר מבואה דאוקי ריחיא כו' דינא הוא דמעבב עליה משום דאמר ליה אף פסקא לחיותי משמע דאי לאו משום דאף פסקא לחיותי היה יכול להעמיד שם הריחים אע"ג דעושה לאחרים ולקמן נמי תניא עושה אדם חנות בלד חנותו של חבירו כו' אלף על גב דאיכא נכנסין ויוצאין עוכא ואוחק אלחק להתם בבר יש יוצאין ונכנסין לריחים הראשון או לחנות הראשון וי"ל דהתם בחלר אחרת ג"ע מתני' נמי בעושה לאחרים ובריחים ובקול הפטיש אין נכנסין ויוצאין כל כך שיתנין לו פעם אחת ושוחן אבל בגרדי יש הרבה יוצאין ונכנסין שהרבה מביאין לו מטוה: **ולא** לסופר ארמאי. משמע דאם לא (ז) סופר הוה שרי להשכיר לארמאי ות"ת דאמרי' בהגחל בחרת (נ"ק דף קיד.) האי בר ישראל דזכין ליה אדעת לעובד כוכבים אמילא דבר ישראל מבריה משמתינן ליה דא"ל אדעת אמילא ודאוקי לאלק אלק בין מבר לשכירות ונראה לר"י דהתם כשישראל רגיל לקנות אבל אם אין ישראל רגיל לקנות מותר:

[1] **בסופר מתא.** אין נראה לפרש כפ"ה דסופר מתא היינו מלמד תינוקות של כל העיר דאיכא קול גדול דהא לקמן אמר רבא מקרי דרדקי דסופר מתא כמותתרן ועומדין כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר ה"ה מלמד כל תינוקות העיר ואמאי אינטריך תו למינקט סופר מתא ואין לפרש נמי כפ"ה (ב"מ דף קט:) סופר מתא מפסר אנשי העיר דהא קרי (ח) הכא בבריתא סופר אלא נראה כמו שפי' ר"ח סופר מתא כותב שטרות העיר ולהכי חשיב ליה לקמן מפסידא דלא הדר אם נכתב השטר שלא כדין: **מתקנת** יהושע בן גמלא ואילך לא אתטיגן ינוקא אתתא לאתתא. וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שרשויין להשכיר להם מלמד ואם תאמר הא אי הוה אתטיגן להו לאתתא אחריתי יצטרכו מלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ אאי נפקא מינה וי"ל דנפקא מינה דאי הוו ב' מלמדי תינוקות באידך מתא היו יכולין להושיב תאיים בפני זה ותאיים בפני זה:

סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי. אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד: פר"ח דרביה אקרייה זכר כדין והיינו דאמרייה דלא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמידיה וכ"ע אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר דא"כ לאו דאמרייה הוא:

סופר

מסורת הש"ס

(א) מתיבתא ב. ב) (דדיומנין דנפלאי שאלתות ריש ואתחנן). ג) פי' אלעצמו נקרא דוקן דאם אלעצמו אשם יאשכון אריך ארך דקן). ד) (לקמן כב.). ה) פסחים קיב. ו) נ"ל אחם. ז) כדאיתא ריש דפוס ונגנאתי בכל התוס' ספר בגלא דיו רק אלחרון הבא בגרייתא סופר הוא כרייא. ח) (נאמרו אם לא נמצא אים אי' בגרס"י, והוא בהשאל (דף לז.). רש"ש).

תורה אור השלם

1 ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט
2 והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג
3 כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

הגהות הב"ח

(א) גב' אלא תורה וגו' ומרין: (ב) שם מבעט כל"ל ומות ר' נמתק: (ג) רש"י ד"ה ואספי וכו' שיתנין לו אול: (ד) תוס' ד"ה זכור וכו' וכו' הוא אותו דלמד כל"ל ומיכת כלים נמתק: (ה) ר"ת ולמדתם וכו' משמע אתם בעצמכם: (ו) ד"ה אחד וכו' שרי נמי לכל הפחות: (ז) ד"ה אלא וכו' אלא לא היה סופר וכו' ות"ת הא אמרי': (ח) ר"ה בסופר וכו' דהא קרי ליה הכא:

מוסף רש"י

ואספי ליה בתורא. אלמיטיהו תורה כאור שאתה מלמיטו יאוכפו מאכל (בתובות נ.).

רבינו גרשום

מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעבר עליו אפי' בחצר השותפין: מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד: ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה: בערקתא דמסנא. כרצוע של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי שבשביל רוב הכאות אין מתפקת אא"כ קרי מנפשי' קרי ואי לא ליהוי צוותא לחבריה דקרי ואל תתרום להכותו יותר מדאי: בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רוצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעבר עליו דלא מצי עביד: ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעבב.

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יב וסי"ב מהל' ת"ת הל' ז: סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סי' קט סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' רמה סעיף כב:
לג ב מיי' פ"ב מהלכות ת"ת הלכה ח סמג עשין יב טוש"ע י"ד סס סעיף ז:
לד ג ד מיי' שם הל' כ טוש"ע י"ד שם סעיף ה וסעיף ח:
לה ה מיי' שם טוש"ע י"ד שם סעיף י:
לו ו טוש"ע שם סעיף ט:
לז ז ח ט י כ ל מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יח סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סי' קט סעיף ח:
לח מ נ ס ע פ מיי' פ"ב מהל' ת"ת הל' ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף כח:
לט צ ק מיי' שם הל' ה טוש"ע י"ד שם סעיף עו:
מ ר מיי' שם טוש"ע י"ד שם בהגה"ה
מא ש טוש"ע שם סעיף יח:
מב ת מיי' שם הל' ו טוש"ע י"ד שם סעיף יט:

רבינו גרשום (המשך)

הכא במאי עסקינן בסופר מתא שהוא סופר העיר שכותב שטרות וספרים לכל מצי מעבב מחמת הנכנסין אצלו ואית דספרישי בספר מתא שמגלת כל בני העיר: לא אתטיגן ינוקא אתתא למתא. מפני כן התקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך: ואי מיפסיק נהרא לא אתטיגן. דאיכא למיחש דלמא יהא רגיל לטיול לחודיה ונפיל לנהרא: תיתורא. גשר מרוחב: גמלא. גשר עשוי מנסר צר ומשני צדי הנהר קבועין ב' יתדות וקשור חבל א' מזה לזה ואותן העוברין על אותו גסר צר סומכין ידיהן בחבל ועוברין אבל התינוקות שאין בהן דעת לסמוך לא אתטיגן דילבא אזיל לחודיה ונפיל: סך מקרי דרדקי. עד כ"ה תלמידים יכול ללמוד אחד: ריש דוכנא. מתורגם תחתיו עד שיסייע לו ללמוד הנער. ואין מנניין לו לרב משכירותו כדי לשכור אותו ריש דוכנא אלא מסייעין ליה ממתא הצבור שוכרין אותו ריש דוכנא. מאי טעמא לא מסלקי' ליה לההוא דלא גרים כל כך דאי מסלקינן ליה ומותבינן להו קמיה ההוא דגרים טפי אתי לרשולי למימר הואיל דליכא דגרים כוותי לא מסלקי לי ואתי לרשולי. כל שכן דמותבינן להו קמיה ההוא דגרים טפי מימר אמר אי מרשילנא מסלקי להו מקמאי כי היכי דסלקי להו מקמיה דאידך ומעיין בהו שלא יבא אחר דגרס טפי מיניה ויסלקי ממנו. ומתעסק בהן הרבה משום קנאת סופרים תרבה חכמה שזה מקנא לזה: חד דגרים הרבה ולא דייק כל כך:

מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [2]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [3]דוכנא [4]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [5]כ"ש דגרים טפי [6]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [7]מותבינן דדייק ולא גרים [8]שבשתא כיון דעל על דכתיב [9]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1]אסיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה מאי דרוש [1]ולמדתם אותם ולמדתם אתם התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים מאי דרוש [2]כי מציון תצא תורה [3] ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן בבן ט"ז בבן י"ז ומי שהיה רבו כועס עליו [4] מבעיט בו ויצא עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן [5]שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר [6]ומכניסין אותן בבן שש בבן שבע [7]אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [8]עד שית לא תקביל מכאן ואילך קביל ואספי ליה בתורא וא"ל רב לרב שמואל בר שילת [9]כי מחית לינוקא לא תימחי אלא בערקתא דמסנא דקארי קארי דלא קארי [10]ליהוי צוותא לחבריה מיתיבי [11]אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעכבין עליו הבא במאי עסקינן [12]בתינוקות דעכו"ם ת"ש [13]שנים שיושבין בחצר וביקש אחד מהן לעשות רופא ואומן וגרדי ומלמד תינוקות חבירו מעכב עליו ה"נ בתינוקות דעכו"ם ת"ש [14]מי שיש לו בית בחצר השותפין ה"ז לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי [15]הבא במאי עסקינן בסופר מתא אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך [16]לא אתטיגן ינוקא ממתא למתא [17]אבל מבי כנישתא לבי כנישתא אתטיגן [18]ואי מפסק נהרא לא אתטיגן ואי [19]איכא תיתורא אתטיגן [20]ואי איכא גמלא לא אתטיגן [21]ואמר רבא [22]סך מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [23]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [24]דוכנא [25]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [26]כ"ש דגרים טפי [27]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [28]מותבינן דדייק ולא גרים [29]שבשתא כיון דעל על דכתיב [30]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1] ויל"ל דהתם בחלר אחרת שרי ג"ע מתני' נמי בעושה לאחרים ובריחים ובקול הפטיש אין נכנסין ויוצאין כל כך שיתנין לו פעם אחת ושוחן אבל בגרדי יש הרבה יוצאין ונכנסין שהרבה מביאין לו מטוה: **ולא** לסופר ארמאי. משמע דאם לא (ז) סופר הוה שרי להשכיר לארמאי ות"ת דאמרי' בהגחל בחרת (נ"ק דף קיד.) האי בר ישראל דזכין ליה אדעת לעובד כוכבים אמילא דבר ישראל מבריה משמתינן ליה דא"ל אדעת אמילא ודאוקי לאלק אלק בין מבר לשכירות ונראה לר"י דהתם כשישראל רגיל לקנות אבל אם אין ישראל רגיל לקנות מותר:

[1] **בסופר מתא.** אין נראה לפרש כפ"ה דסופר מתא היינו מלמד תינוקות של כל העיר דאיכא קול גדול דהא לקמן אמר רבא מקרי דרדקי דסופר מתא כמותתרן ועומדין כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר ה"ה מלמד כל תינוקות העיר ואמאי אינטריך תו למינקט סופר מתא ואין לפרש נמי כפ"ה (ב"מ דף קט:) סופר מתא מפסר אנשי העיר דהא קרי (ח) הכא בבריתא סופר אלא נראה כמו שפי' ר"ח סופר מתא כותב שטרות העיר ולהכי חשיב ליה לקמן מפסידא דלא הדר אם נכתב השטר שלא כדין: **מתקנת** יהושע בן גמלא ואילך לא אתטיגן ינוקא אתתא לאתתא. וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שרשויין להשכיר להם מלמד ואם תאמר הא אי הוה אתטיגן להו לאתתא אחריתי יצטרכו מלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ מאי נפקא מינה וי"ל דנפקא מינה דאי הוו ב' מלמדי תינוקות באידך מתא היו יכולין להושיב תאיים בפני זה ותאיים בפני זה:

סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי. אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד: פר"ח דרביה אקרייה זכר כדין והיינו דאמרייה דלא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמידיה וכ"ע אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר דא"כ לאו דאמרייה הוא:

סופר

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com